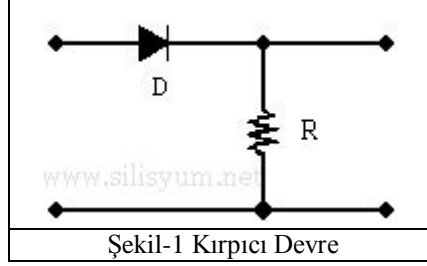
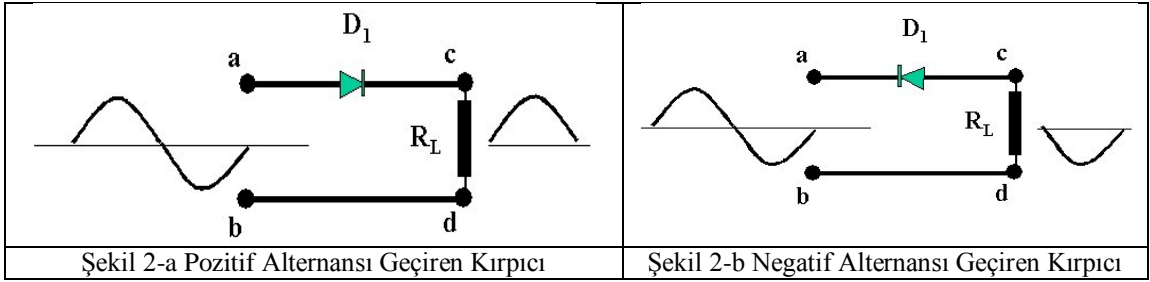

DENEY 2: DİYOTLU KIRPICI, KENETLEME VE DOĞRULTMA DEVRELERİ

- 1- **Kırpıcı Devreler:** Girişine uygulanan sinyalin bir bölümünü kıran devrelere denir. En basit kırpıcı devre, şekil 1 'de görüldüğü gibi yarım dalga doğrultmaç şeklindedir. Diyotun yönüne bağlı olarak giriş sinyalinin pozitif veya negatif alternansı kırılır. Seri ve paralel kırpıcı olmak üzere 2 tiptedir. Seri kırpıcılara diyot yüke seri, diğerinde ise paraleldir.

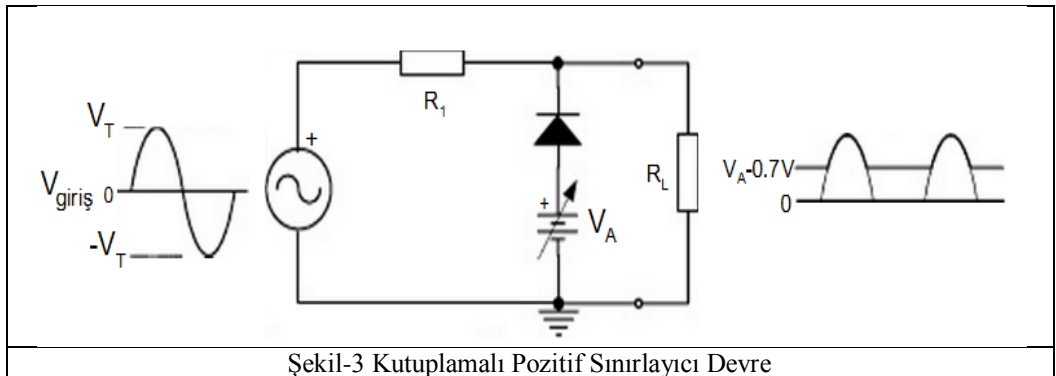

- a- **Seri Kırpıcı Devreler:** Bazı elektronik devrelerin girişlerine sadece pozitif ya da negatif sinyallerin verilmesi gerekebilir. Bazı devrelerin girişlerine ise sabit genlikte sinyaller verilmesi gerekebilir. O zaman giriş sinyali devreye verilmeden önce uygun kırpıcıdan geçirmek gereklidir. Sadece pozitif ya da negatif sinyalleri geçiren kırpıcılar çıkışında kondansatörü olmayan bir yarım dalga doğrultucudan ibarettir. Bunlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

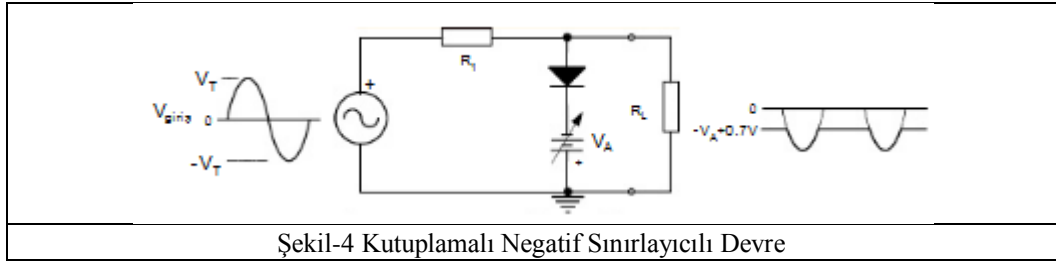

- b- **DC Gerilim Seviyeli Seri Kırpıcı Devreler:**

- Şekil 3'deki devre ise, giriş işaretinin pozitif seviyesini V_A gerilimine bağlı olarak sınırlamaktadır. Giriş işareti, diyotun anoduna bağlanan V_A değerine ulaşana kadar diyot iletimdedir. Bu durumda çıkışta V_A kaynağı görülür. Girişten uygulanan işaret V_A değerinden büyük olduğunda ise diyot ters polarma olarak yalıtıma gidecektir. Diyot yalıtım-da olduğunda devre çıkışında giriş işareti aynen görülecektir. Dolayısıyla giriş işaretinin tüm negatif alternansı boyunca diyot iletimde olduğu için çıkışta V_A kaynağı görülecektir.

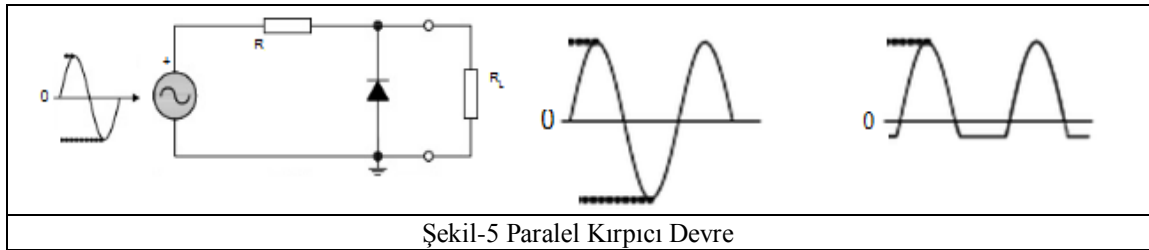

- Giriş işaretinin negatif seviyesini istenilen bir değerde sınırlayan devre şeması şekil 4'de verilmiştir. Giriş işaretinin tüm pozitif alternansı boyunca diyot doğru kutuplanır ve iletimdedir. Çıkışta V_A kaynağı olduğu gibi görülür. Giriş işaretinin negatif alternansı, diyotun katoduna uygulanan V_A geriliminden daha negatif olduğunda ise diyot yalıtıma gidecektir. Diyot yalıtıma gittiğinde giriş işareti aynen çıkışta görülecektir.

Şekil-4 Kutuplamalı Negatif Sınırlayıcı Devre

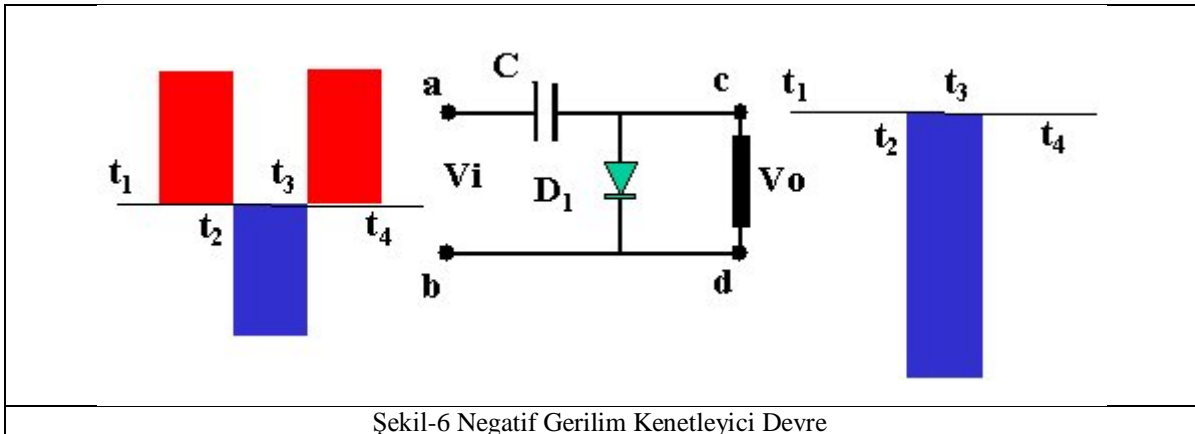
c- Paralel Kırpıcı Devreler:

Şekil-5 Paralel Kırpıcı Devre

2- Kenetleme Devreleri

Kenetleyici bir AC sinyali farklı bir DC seviyesine çıkarıp kenetleyen yani hep orada kalmasını sağlayan devredir. Aşağıda örnekleri gösterilmektedir.

Şekil-6 Negatif Gerilim Kenetleyici Devre

Yukarıdaki devrenin girişine bir sinyal uygulayalım. t_1 zamanında C kondansatörü boş olduğu için kısa devre gibi davranacak, bundan dolayı diyotun anodu pozitif, katodu ise negatif olacaktır. Yani t_1-t_2 zamanları arasında diyot iletime geçip kısa devre olacak, çıkış voltajı da 0V olacaktır. Bu arada C kondansatörü sanki girişe uygulanan sinyale paralel bağlanacağı için giriş sinyalinin tepe değerine kadar dolacaktır. t_2-t_3 zamanları arasında devre girişinin a ucu negatif, b ucu pozitif olacaktır. Bu durumda diyot açık devre olacaktır. Şimdi buraya dikkat edelim. Devrenin çıkışa bağlı b ucu pozitif, a ucu negatif, C kondansatörünün a ucuna bağlı yeri bir önceki şarjdan dolayı pozitif, çıkışa bağlı ucu negatif olacak. Yani giriş sinyali ile C kondansatörü üzerindeki şarj seri bağlı bataryalar olarak davranacaktır. Giriş sinyali ile kondansatör üzerindeki voltajlar toplanacak t_2-t_3 zamanları arasında çıkış voltajı,

$$V_o = (-V_i) + (-VC)$$

olacaktır. C üzerindeki şarj giriş voltajına eşit olacağı için çıkış voltajı da t_2 - t_3 zamanları arasında

$$V_o = 2x(-V_i)$$

olacaktır.

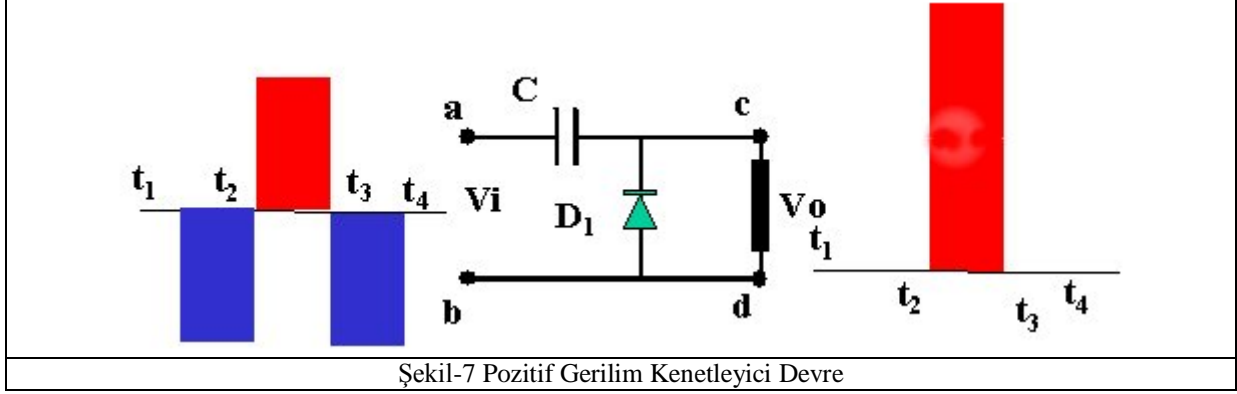
t_3 - t_4 zamanları arasında a ucu tekrar pozitif, b ucu da negatif olacaktır. C kondansatörü üzerindeki gerilim boşalmayacağı (aslında çok azda olsa boşalır, fakat bu çok önemli değildir) için kondansatör ile giriş geriliminin toplamı çıkışta, çıkış voltajı olarak görülecektir. Bu değer,

$$V_o = (V_i) + (-VC)$$

$$V_i = V_C$$

olacağı için çıkış voltajı da 0 volt olacaktır. Görüldüğü gibi, giriş voltajının seviyesini negatif olarak kaydirdık.

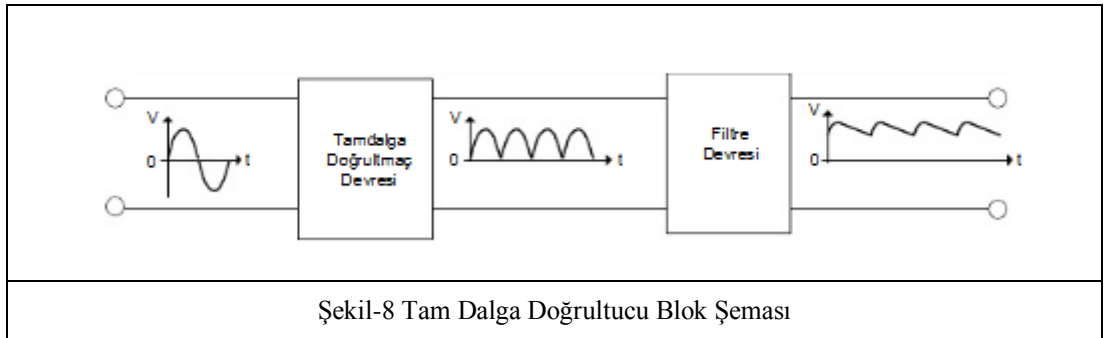
Yukarıdaki devredeki diyotun yönünü ters çevirerek çıkış gerilimini pozitif yöne kaydırabiliriz. Böyle bir devrenin şekli aşağıda görülmektedir.

Şekil-7 Pozitif Gerilim Kenetleyici Devre

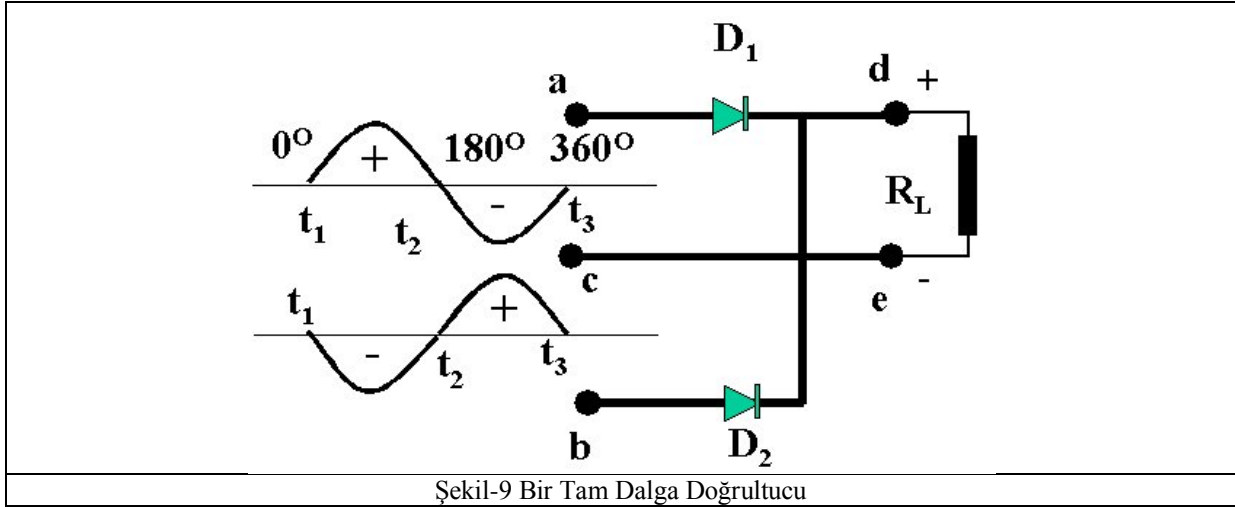
3- Tam Dalga Doğrultma:

- **Doğrultucu** bir ya da daha fazla yarı iletken elemandan (örneğin diyot) oluşan alternatif akımı doğru akıma çevirmek için kullanılan elektriksel bir devredir. AC'yi doğrultmak için tek bir diyot kullanıldığı zaman (dalga formunun negatif ya da pozitif tarafını bloklayarak) *doğrultucu* AC'yi DC'ye çeviren bir *diyot* olarak tanımlanır.
- **Doğrultma** alternatif akım (AC)'in doğru akıma (DC) dönüştürülmesi işlemidir. Bütün doğrultucular, tek bir diyot ile mümkün olan AC'yi DC'ye dönüştürme işlemini daha verimli yapabilmek için birden fazla diyotun belirli bir şekilde birbirine bağlanmasıyla yapılır. Doğrultma işlemi ÖZEL olarak yarı iletken diyot'lar üzerinden gerçekleştirilir. Yarı iletken elemanlardan oluşan doğrultucular geliştirilmeden önce vakum tüpleri kullanılırdı.

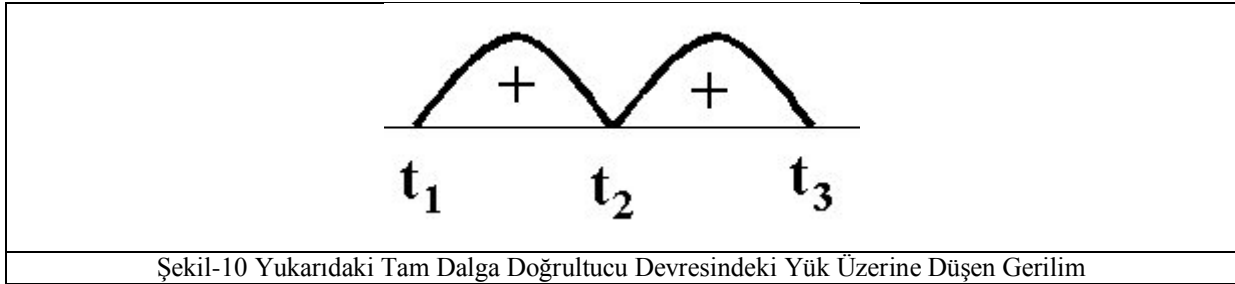
Şekil-8 Tam Dalga Doğrultucu Blok Şeması

Şimdi tam dalga doğrultma işlemini adım adım inceleyelim.

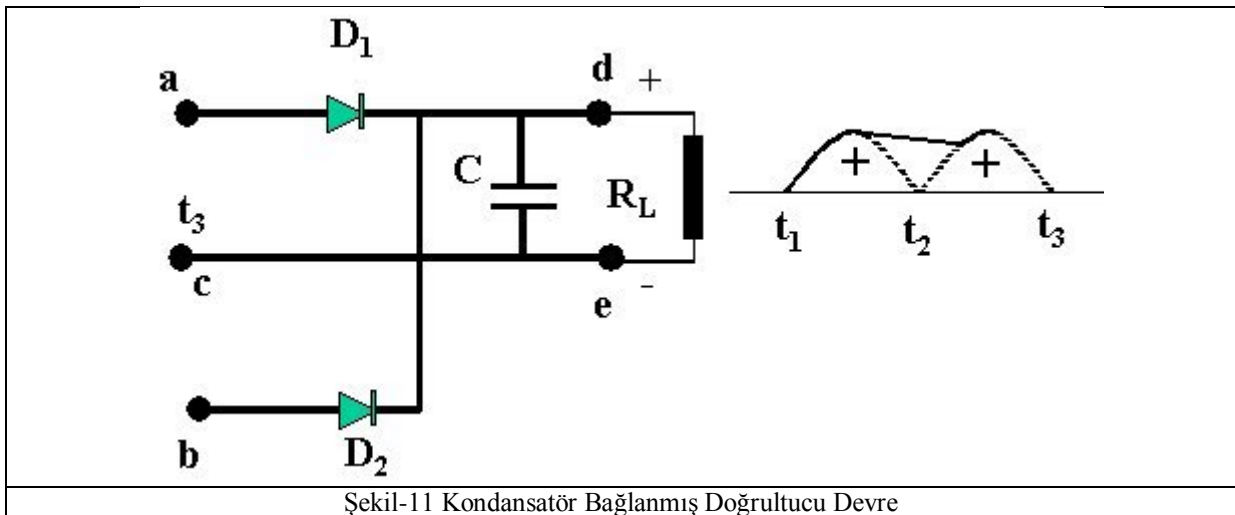
Şekil-9 Bir Tam Dalga Doğrultucu

Şekil dikkatli incelenirse iki adet yarım dalga doğrultucudan oluştuğu rahatlıkla görülmektedir. Yarım dalga doğrultucudan hatırlayacağınız gibi diyotlar girişteki sinyalin her pozitif bölümünde iletme geçmektedir. Yani t_1 ve t_2 zamanları arasında D_1 diyotu t_2 ve t_3 zamanları arasında D_2 diyotu iletme geçmektedir. Yük direnci üzerindeki dalga şekli aşağıdaki gibi olur.

Şekil-10 Yukarıdaki Tam Dalga Doğrultucu Devresindeki Yük Üzerine Düşen Gerilim

Yukarıdaki tam dalga doğrultucunun çıkış dalga şekli ile yarım dalga doğrultucunun çıkış dalga şekilleri arasındaki fark, yarım dalga doğrultucuda olan boşlukları tam dalga doğrultucuda olmayışıdır. Şimdi doğrultucunun çıkış uçları arasına bir kondansatör koyalım.

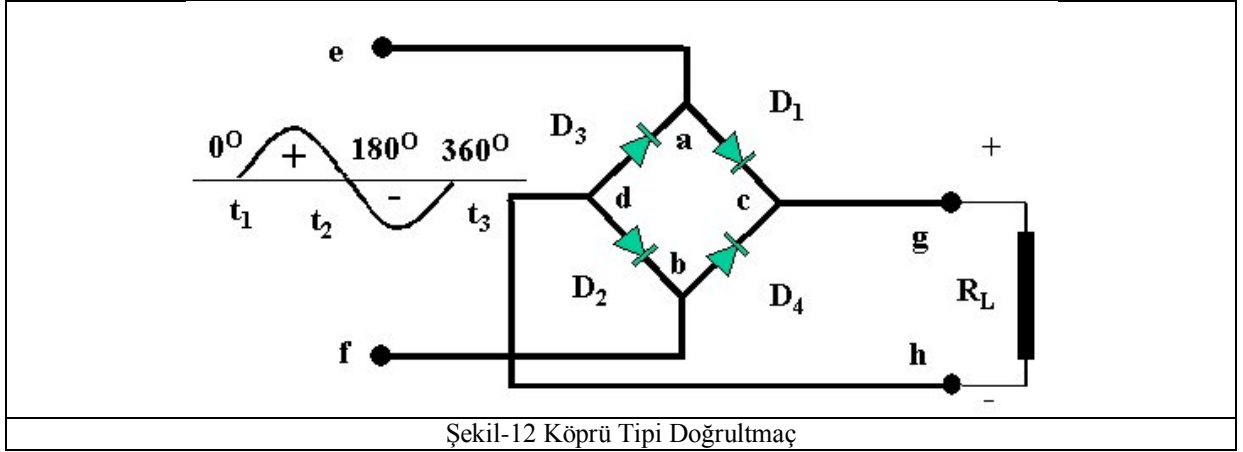
Şekil-11 Kondansatör Bağlanmış Doğrultucu Devre

İki diyotlu tam dalga doğrultucunun önemli bir dezavantajı vardır; Her alternansta transformatör sekonderinin bir yarısından yararlanılmaktadır. Bu durum da transformatörün boyutları büyüdüğünden maliyeti artmakta, çok yer kaplamakta ve çok ısınmaktadır.

Köprü doğrultucular ise aslında tam dalga doğrultucu özelliğinde olup sadece giriş gerilim kaynağı tam dalga doğrultucu gibi ortası sıfırlı olmayıp, tek bir AC kaynak ile beslenmektedir. Aşağıdaki şekilde köprü doğrultucu görülmektedir.

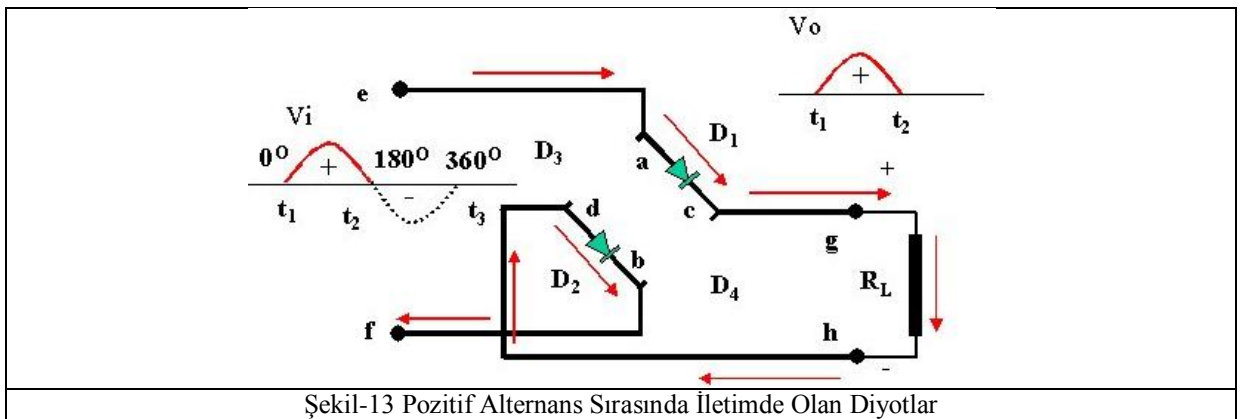
Köprü tipi doğrultucuların avantajları:

1. İki diyotlu tam dalga doğrultuculara göre daha küçük transformatör kullanılabilceğinden, maliyet, yer, ısınma bakımından avantaj sağlar.
2. Dört diyot bir gövde üzerinde hazırlandığından montaj kolaylığı olmalıdır.

Şekil-12 Köprü Tipi Doğrultmaç

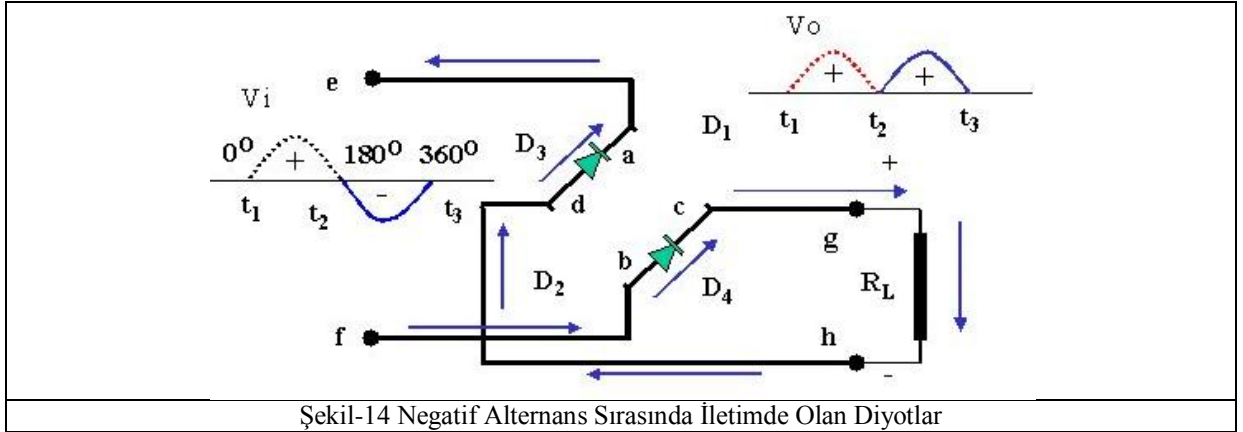
Yukarıdaki devrenin girişine (e-f uçları arasında) bir alternatif gerilim uygulayalım. t_1 zamandan itibaren pozitif yönde yükselmeye başlayan giriş gerilimi, a ucunu pozitif b ucunu da negatif yapacaktır. Bu anda a ucuna bağlı diyotlardan D1 diyotunun anodu, D3 diyotunun da katodu pozitif olacaktır. Aynı şekilde b ucuna bağlı diyotlardan D2 diyotunun katodu negatif, D4 diyotunun da anodu negatif olacaktır. Dikkat edilirse D1-D4 diyotlarının katotlarının birleştiği c noktası ile D3-D2 diyotlarının anotlarının birleştiği d noktaları arasında bir yük direnci bağlanmıştır. (Yük direnci bizim kullandığımız elektronik bir devre olabileceği gibi şekildeki hali ile bir direnç de olabilir.) Anodu pozitif olan D1 diyotu ile katodu negatif olan D2 diyotu üzerinden bir akım akmaya başlar. Akan akım yük direncinin üst ucundan girip alt ucunda çıktığı için yük direncinin üst ucunu pozitif, alt ucunu da negatif yapacaktır. D1 ve D2 diyotları üzerinden akan akım t_1 - t_2 zamanı boyunca yani a noktasının pozitif, b noktasının negatif olduğu sürece devam edecektir. Bu durum aşağıdaki şekilde görülmektedir.

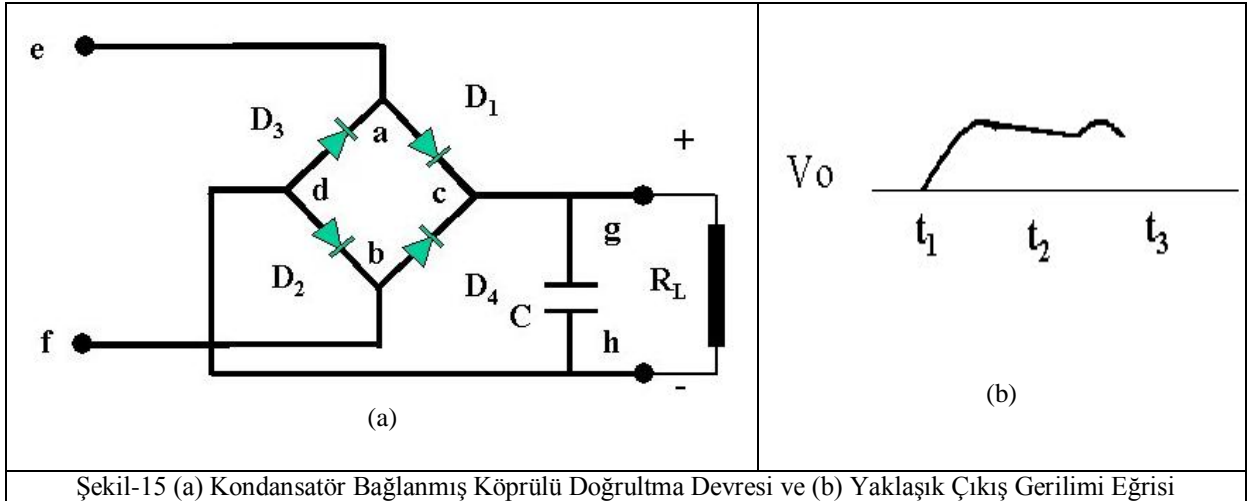
Şekil-13 Pozitif Alternans Sırasında İletimde Olan Diyotlar

t_2 zamanda sıfır volt değerine düşen giriş gerilimi hemen negatif yönde yükselmeye başlayacaktır. t_2 zamandan itibaren negatif yönde yükselmeye başlayan giriş gerilimi, a ucunu negatif b ucunu da pozitif yapacaktır. Bu anda a ucuna bağlı diyotlardan D1 diyotunun anodu, D3 diyotunun da katodu negatif olacaktır. Aynı şekilde b ucuna bağlı diyotlardan D2 diyotunun katodu pozitif, D4 diyotunun da anodu pozitif olacaktır. Anodu pozitif olan D4 diyotu ile katodu negatif olan D3 diyotu üzerinden bir akım akmaya başlar. Akan akım yük direncinin üst ucundan girip alt ucunda çıktığı için yük direncinin üst ucunu pozitif, alt ucunu da negatif

yapacaktır. D4 ve D3 diyotları üzerinden akan akım t2-t3 zamanı boyunca yani a noktasının negatif, b noktasının pozitif olduğu sürece devam edecektir. Bu durum aşağıdaki şekilde görülmektedir.

Çıkış geriliminin doğru akım (DC) şeklinde olabilmesi için yük direncine paralel bir kondansatör koyarsak çıkış dalga şekli ve devre aşağıdaki gibi olur.

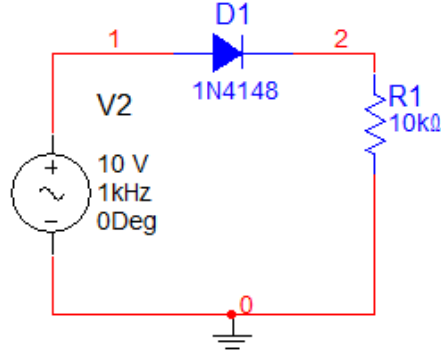
Deneyin Amacı: Diyotlarla yapılan bazı uygulamalardan kenetleyici, kırpıcı ve doğrultucu devrelerin anlaşılması, gerçekleştirilmesi ve kullanım yerlerinin kavranması

Kullanılacak Materyaller:

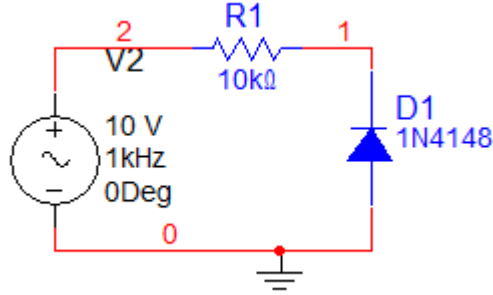
3 x Si Diyot 1N4148	1x 5.1V Zener Diyot 1N4651 = 1N4730	1x 10kΩ	1 x 1MΩ
1 x 10nF	1 x 1uF	1x 100uF	1 x Bir ucu referans olan +/- 12V AC çıkış veren 220V/50Hz, 4-5W trafo

Ön Hazırlık Çalışmaları:

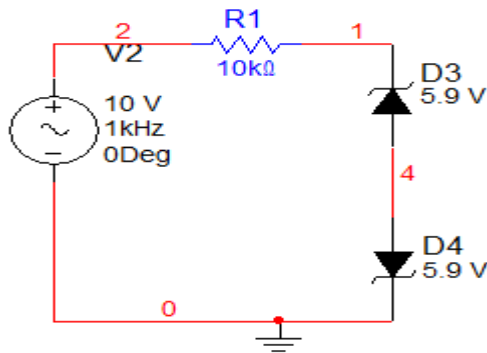
- 1- Aşağıdaki devreyi bir simülasyon programında kurup girişine tepeden tepeye 10V genlikli, frekansı 1kHz olan sinüs işareti uygulayın.

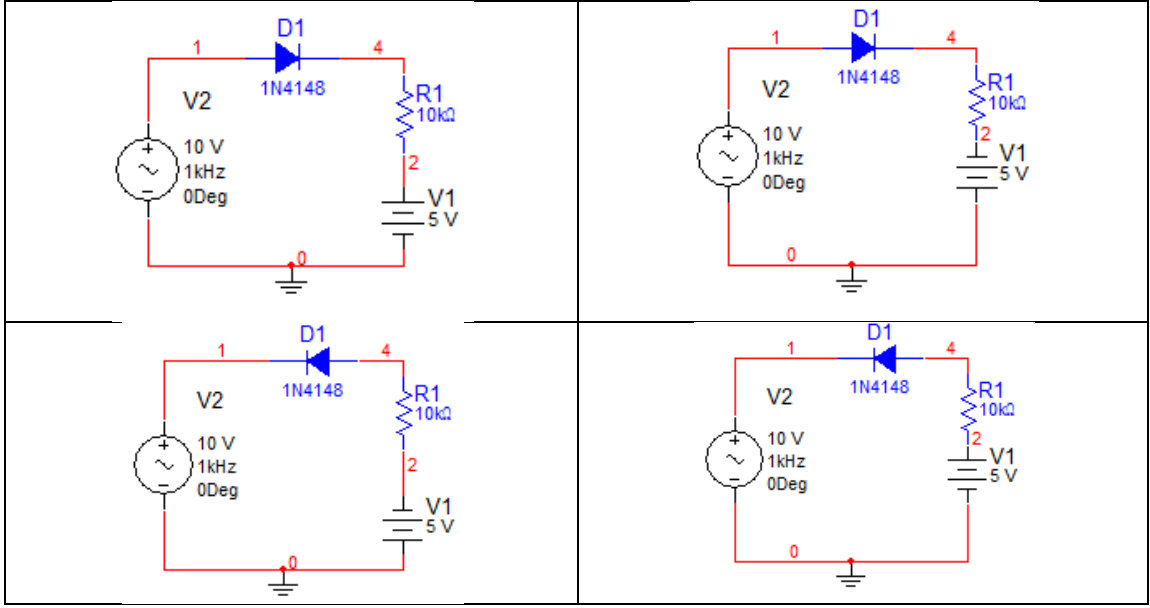
- 2- Aynı devreyi diyotu ters çevirerek simüle ediniz.
- 3- Aşağıdaki devreyi bir simülasyon programında kurup tepeden tepeye 10V genlikli, frekansı 1kHz olan sinüs işareti uygulayın.

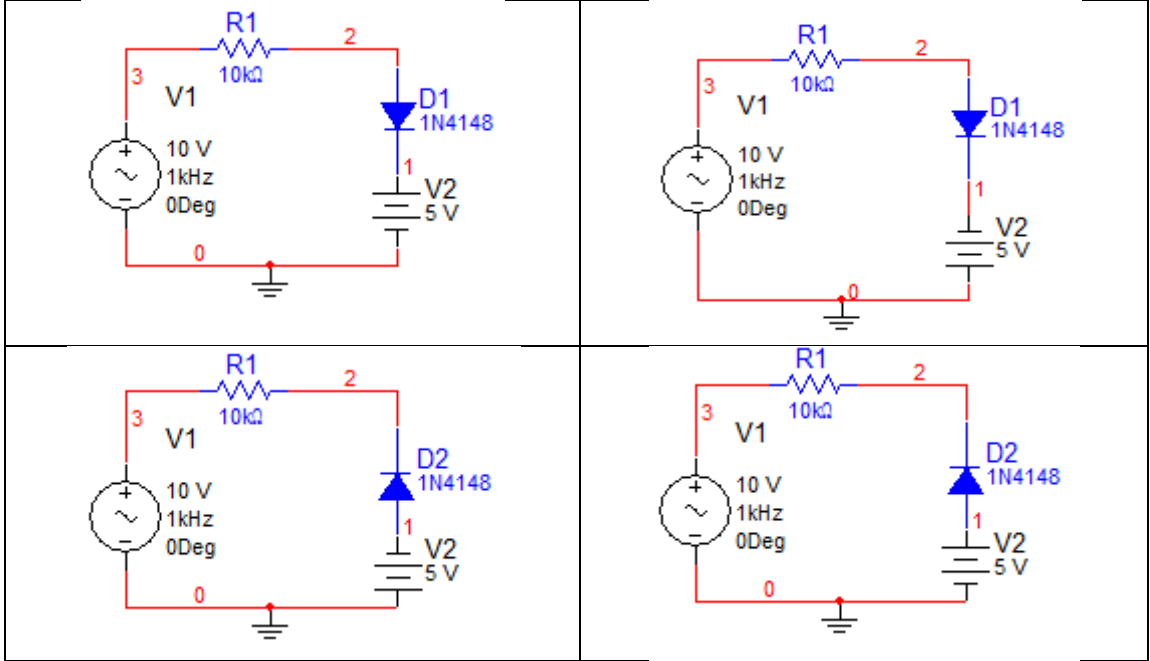
- 4- Aynı devreyi diyotu ters çevirerek tekrar simüle ediniz.
- 5- Aşağıdaki devreyi bir simülasyon programında kurup tepeden tepeye 10V genlikli, frekansı 1kHz olan sinüs işareti uygulayın.

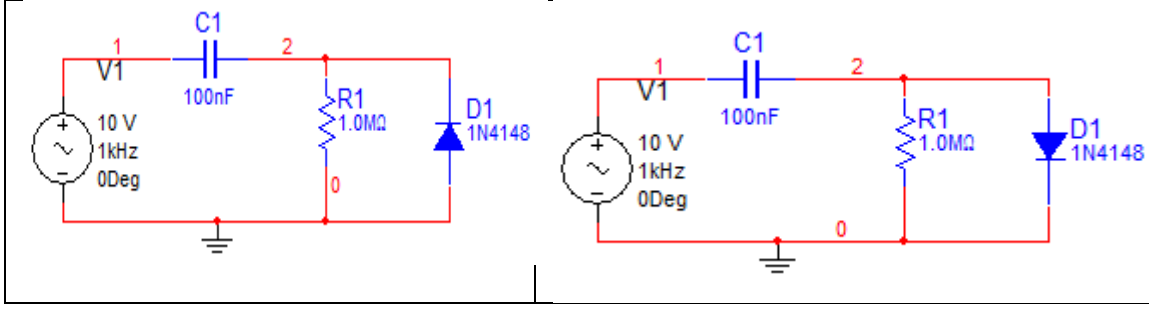
- 6- Aşağıdaki devreleri bir simülasyon programında kurup tepeden tepeye 10V genlikli, frekansı 1kHz olan sinüs işareti uygulayın.

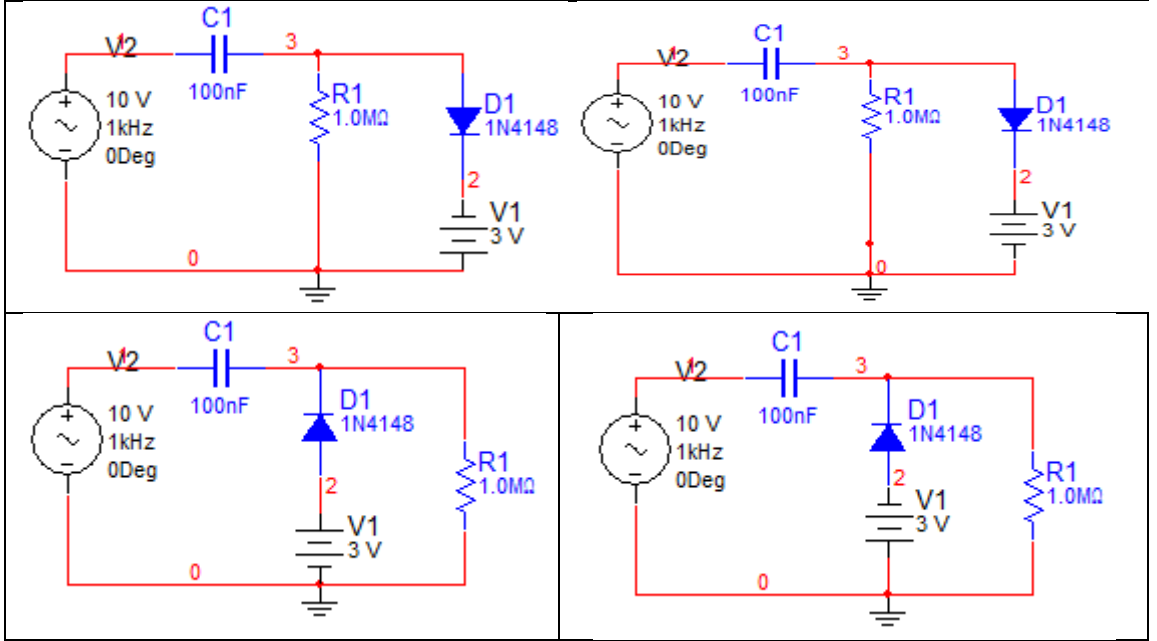
- 7- Aşağıdaki devreleri bir simülasyon programında kurup tepeden tepeye 10V genlikli, frekansı 1kHz olan sinüs işareti uygulayın.

- 8- Aşağıdaki devreleri bir simülasyon programında kurup tepeden tepeye 10V genlikli, frekansı 1kHz olan sinüs işaretini uygulayın.

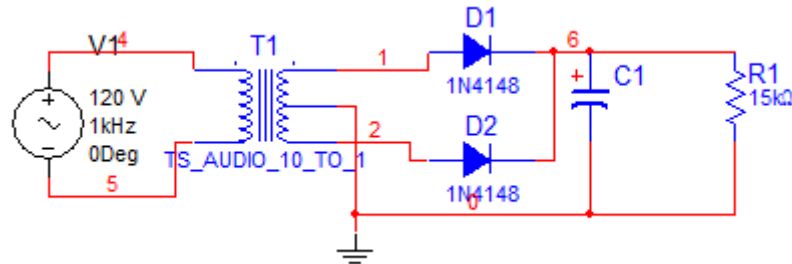

- 9- Aşağıdaki devreleri bir simülasyon programında kurup tepeden tepeye 10V genlikli, frekansı 1kHz olan sinüs işaretini uygulayın.

- 10- 9. Adımdaki devreleri farklı kondansatör değerleri için tekrarlayınız.

- 11- Aşağıdaki devreleri bir simülasyon programında kurup tepeden tepeye 10V genlikli, frekansı 1kHz olan sinüs işaretini uygulayın.

- 12- Aynı devrede D2 diyotunu çıkararak simülasyonu tekrar ediniz.

Deney Adımlar: Ön hazırlık sırasında simülasyon programında kurduğunuz devreleri bread board üzerine kurunuz. Devrelerin girişlerine sinyal jeneratörüyle tepeden tepeye 10V genlikli sinüzoidal dalga ayarlayıp veriniz ve çıkışları osiloskop yardımıyla gözlemleyiniz. Aşağıdaki osiloskop görüntülerini çizmeniz için ayrılmış alana ölçekli çiziniz ve değerleri not alınız.

Not: Deney esnasında sıkıntı yaşamamanız için bu sayfadan birkaç kopyayı yanınızda getirin.

Osiloskop Görüntüsü	Osiloskop Görüntüsü		Volt/div – Time/div Değerleri
